

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "ทางเลือกการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชน: ศึกษากรณีกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวาง" มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษา ความต้องการในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนและสภาพปัญหา อุปสรรค ในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวาง รวมทั้งศึกษารูปแบบและทางเลือกในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสมาชิกกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวาง โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวาง ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจะต้องเป็นผู้ที่รู้จักสภาพของชุมชนและรู้กระบวนการของกลุ่มสัจจะออมรายวันเป็นอย่างดีโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (Indepth Interview) จำนวน 10 คนประกอบไปด้วยผู้นำกลุ่ม 1 คน หัวหน้าสาย 3 คน สมาชิกชุมชนละ 1 คน จาก 6 ชุมชน และโดยการสนทนากลุ่ม Focus group กับสมาชิก 1 ครั้ง จำนวน 12 คน หัวหน้าสาย 1 ครั้ง จำนวน 6 คน สามารถสรุปผลการศึกษาที่สำคัญ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ความต้องการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวาง

จากการศึกษาพบว่าความต้องการในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวางนั้นประกอบด้วยความต้องการอันเกิดจากปัจจัย 2 ด้าน ดังนี้ คือ

1) ความต้องการในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนอันเกิดจากกลุ่ม จากความต้องการในเป้าหมายที่แตกต่างกัน โดยเป้าหมายในการเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนใหญ่คำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก โดยเฉพาะผลประโยชน์การกู้ยืมเงินจากกลุ่ม ส่งผลให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร นอกจากนี้กลุ่มยังไม่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายการแก้ปัญหาของสมาชิกที่หลากหลายได้ แต่มุ่งเน้นเฉพาะกิจกรรมการกู้ยืมเงินเป็นหลักโดยเน้นเป้าหมายของกลุ่มไปที่การปลดหนี้จนครบใบให้แก่สมาชิกในชุมชน แต่ไม่สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมของกลุ่มนำไปสู่การแก้ปัญหาด้านอื่น ๆ ของสมาชิก จนกระทั่งกลุ่มประสบปัญหาจนถึงขั้นจำเป็นต้องมีการฟื้นฟูกลุ่มขึ้นมาใหม่ ความต้องการดังกล่าวจึงเป็นเพียงการดำเนินโดยนำแนวคิดสวัสดิการชุมชนมาใช้สำหรับทดลองดูว่าแนวคิดดังกล่าวสามารถตอบสนองความต้องการและเป็นแรงจูงใจในการส่งเงินออมหรือการชำระเงินกู้คืนกลุ่มของสมาชิกที่เหลืออยู่ได้หรือไม่ ตามคำแนะนำจากหน่วยงานภายนอก

ดังจะเห็นว่าอย่างชัดเจนว่ามีได้เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา

2) ความต้องการในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนอันเกิดจากโครงสร้างเชิงอำนาจจากภายนอกเข้ามาภายในในกลุ่ม ทั้งในเชิงอำนาจและผลประโยชน์ ทำให้ต้องมีการจัดสรรบทบาทใหม่ภายในกลุ่ม เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างหรือความต้องการที่เข้ามาจากภายนอก โดยขาดกระบวนการเตรียมความพร้อมพื้นฐานทางความคิด ความเข้าใจ ของบุคคลที่เกี่ยวข้องในระดับกลุ่ม ทั้งความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ บุคลากร และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการกำหนดโครงสร้าง ในระดับกลุ่ม

5.1.2 สภาพปัญหาและอุปสรรคในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวาง

ผลการศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวางเกิดจากปัจจัยที่สำคัญ 2 ปัจจัยคือ

1. ปัจจัยภายในกลุ่ม ประกอบด้วย

1.1 ปัจจัยอันเกิดจากการขาดความรู้ในด้าน "สวัสดิการ" และ "แนวคิดในการจัดสวัสดิการชุมชนของกลุ่ม" สมาชิกและคณะกรรมการส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดเข้าใจว่า "สวัสดิการ" เป็นการช่วยเหลือจากภาครัฐบาลที่มีต่อคนด้อยโอกาสในสังคมเพียงอย่างเดียว ผลการศึกษาทำให้สะท้อนถึงการขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดสวัสดิการของกลุ่มเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มโดยการนำวิธีการจัดสวัสดิการชุมชนมาใช้กับสถานการณ์กลุ่มคงต้องอาศัยเวลา และกระบวนการในการทำความเข้าใจกับสมาชิกกลุ่มพอสมควร

1.2 การขาดความพร้อมของกลุ่ม ทั้งในด้านบุคลากร งบประมาณ การขาดความเข้าใจในเรื่องระบบบริหารจัดการ ซึ่งเป็นสิ่งใหม่สำหรับกลุ่มและชาวบ้านไม่คุ้นเคย ผู้ศึกษาค่อนข้างเป็นห่วงว่า การดำเนินการที่รวดเร็วโดยขาดความพร้อม และความมั่นคงของกลุ่ม อาจส่งผลให้กลุ่มประสบปัญหาดังที่ผ่านมา

2. ปัจจัยจากภายนอกกลุ่ม เนื่องจากกลุ่มสัจจะออมรายวันเป็นกลุ่มที่เกิดจากแรงผลักดันขององค์กรภายนอก และเพื่อให้เป็นไปตามแผนงานของที่วางไว้ โดยมีการชี้แนะแนวทางในการแก้ปัญหา และมีได้ทำความเข้าใจกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถ่องแท้ ประกอบกับการเร่งผลักดันให้มีการจัดตั้งระบบสวัสดิการชุมชนของกลุ่ม โดยมีได้มีการวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย อย่างดีพอ ผู้ศึกษามีความตระหนักว่า กลุ่มควรจะมีส่วนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเอง โดยมีองค์กร

ภายนอกเป็นผู้ให้คำปรึกษามากกว่าเป็นผู้ชี้แนะ มิฉะนั้นอาจเกิดปัญหาซับซ้อนจนไม่สามารถแก้ไขได้

5.1.3 ทางเลือกในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวาง
ผลการศึกษาพบว่า ทางเลือกในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวางนั้นเริ่มต้นด้วยการจัดสวัสดิการเงินกู้ และต่อมานำดอกผลกำไรที่ได้มาเป็นรูปแบบของสวัสดิการตามความต้องการของสมาชิกโดยสรุปได้ออกเป็น 6 ประเภทดังต่อไปนี้

1. สวัสดิการเงินกู้ เป็นสวัสดิการที่กลุ่มสัจจะออมรายวันให้ความสำคัญกับสวัสดิการในการกู้เป็นอันดับแรกๆ ซึ่งถือว่าเป็นสวัสดิการเบื้องต้นในการช่วยเหลือสมาชิกของกลุ่มที่จัดให้กับสมาชิก และทางกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวางมองว่าเป็นสวัสดิการที่มีความจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกและกลุ่มให้ดีขึ้นในด้านการสนับสนุนเงินทุนในการประกอบอาชีพ และการช่วยเหลือสมาชิกเมื่อมีความเดือดร้อนจำเป็นได้ทันทั้งที่และเป็นส่วนหนึ่งของการป้องกันปัญหาอันเกิดจากนั้นอกระบบ นอกจากนี้ยังถือว่าเป็นสวัสดิการชนิดหนึ่งที่ดอกเบี้ยเงินกู้ถูก แต่ได้เงินผล ผลของการจัดสวัสดิการเงินกู้ทั้งสมาชิกและหัวหน้าสายมองว่า สมาชิกกลุ่มทุกคนจะได้รับการช่วยเหลืออย่างทันทั้งที่เมื่อมีความจำเป็นเดือดร้อนถ้าปฏิบัติตามกฎ กติกา หรือระเบียบที่ตกลงกันในกลุ่ม

สวัสดิการเงินกู้อีกประเภทหนึ่งที่ทางกลุ่มถือว่ายังคงต้องคิดดอกเบี้ยกับสมาชิกคือสวัสดิการเงินกู้เพื่อการศึกษา ถึงแม้ว่าสมาชิกหลายคนจะไม่เห็นด้วยแต่ทางคณะกรรมการกลุ่มและผู้นำกลุ่มให้เหตุผลที่ทำให้สมาชิกทุกคนพอใจคือ ขณะนี้เป็นช่วงฟื้นฟูกลุ่ม ซึ่งกลุ่มคงต้องดูผลจากการส่งเงินออมของเด็กและการชำระคืน รวมทั้งกองทุนสวัสดิการของกลุ่มว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ สำหรับเด็กนักเรียน ให้กู้ปีละ 2 ครั้ง โดยคิดดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 1 บาท ต่อเดือนเท่านั้น

2. เงินปันผล นอกจากสวัสดิการเงินกู้ที่ทางกลุ่มจัดให้แก่สมาชิกแล้ว สิ่งหนึ่งที่สมาชิกและหัวหน้าสายส่วนใหญ่ต้องการคือเงินปันผล ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่สำคัญประการหนึ่งเพราะกลุ่มไม่เคยมีเงินปันผลให้แก่สมาชิกเลย การปันผลในปีแรกถ้ากลุ่มได้กำไรน้อย ก็จะมีเงินปันผลในรูปข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับครอบครัวแทนแต่ต้องมีราคาให้เหมาะสมกับเงินปันผลที่สมาชิกได้

3. สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล ถือว่าเป็นสวัสดิการพื้นฐานที่สมาชิกกลุ่มสัจจะออมรายวันทุกคนควรได้รับ ถึงแม้ว่าจะมีบัตรทอง 30 บาท รักษาทุกโรคแล้วก็ตาม แต่สมาชิกส่วนใหญ่ก็ยังมองว่าเป็นสิ่งที่ควรจัดในระยะฟื้นฟูกลุ่ม เนื่องจากมี กติกาในการจ่ายไม่มากนัก คือจะมีการจ่ายค่ารักษาให้ 30 บาท และค่ารถเดินทางไปโรงพยาบาลคลองตันคนละ 150 บาท แต่ถ้ามีค่าใช้จ่าย

ที่ไม่สามารถใช้บัตรทองได้ ก็จะมีการประชุมเพื่อหาทางช่วยเหลือต่อไป สำหรับสมาชิกที่มีบัตรประกันสังคมหรือเบิกค่ารักษาพยาบาลได้โดยไม่ต้องพึ่งพังกู้ ทางกลุ่มยังจัดสวัสดิการในรูปแบบของการเยี่ยมไข้ให้กับสมาชิกที่เข้ารับการรักษาพยาบาลในรูปแบบของเยี่ยม กระเช้าของขวัญหรือช่อดอกไม้เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับสมาชิกที่นอนป่วยอยู่ที่โรงพยาบาล สำหรับในอนาคตถ้ามีกองทุนสวัสดิการชุมชนมากขึ้น ก็จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการช่วยเหลือต่อไป

4. **สวัสดิการฌาปนกิจศพ** เป็นสวัสดิการที่สมาชิกของกลุ่มลัจจะออมรายวันเห็นว่าควรจัดในรูปแบบการจ่ายเงินเพื่อช่วยเหลือค่าทำศพเฉพาะสมาชิกเท่านั้น แต่ถ้าเป็นบุคคลในครอบครัวที่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกคือเป็นสามี ภรรยา บุตร บิดา มารดา ทางกลุ่มยังจัดพวงหรีดให้กับญาติผู้เสียชีวิตเพื่อแสดงถึงความมีน้ำใจต่อกัน ถ้าสมาชิกที่เสียชีวิตเป็นหนึ่งกลุ่มทางกลุ่มยังยกให้โดยไม่ต้องให้ผู้ที่มีชีวิตอยู่รับผิดชอบแทน

5. **กองทุนสวัสดิการตอบแทนคนทำงาน** ซึ่งเป็นกองทุนที่ตั้งไว้เพื่อเป็นสินน้ำใจให้แก่คนทำงานให้กับกลุ่มทุกคนที่เสียสละเวลามาทำงานเพื่อส่วนรวม จริง ๆ แล้วค่าตอบแทนที่ให้กับไม่ได้มากมายนัก ถ้าคิดในเชิงธุรกิจคนทำงานให้กับกลุ่มได้รับค่าตอบแทนน้อยมาก แต่จากการสอบถามคณะกรรมการ หรือคนทำงานถึงแม้พวกเขาจะได้รับค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อยพวกเขาก็ยืนยันว่าจะทำงานต่อไป ค่าตอบแทนที่เขาคิดว่าคุ้มค่าน้อยจากการทำงานของพวกเขาคือการได้ช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกกลุ่ม

6. **กองทุนสำรอง** เป็นกองทุนที่ทางกลุ่มเล็งเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมและการพึ่งพาตนเองของสมาชิกกลุ่มโดยที่ชุมชนสามารถแก้ปัญหาพื้นฐานและปัญหาด้านสาธารณูปโภคต่างๆ ของชุมชนได้

จากผลการศึกษาวิจัยพบว่ารูปแบบที่ได้จากการศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบเพื่อเป็นทางเลือกในการจัดสวัสดิการชุมชนของกลุ่มลัจจะออมรายวันมีดังต่อไปนี้

ทางเลือกที่ 1. แบ่งออกเป็น 4 ส่วนคือ 1) เงินปันผล 30 % 2) สวัสดิการสำหรับคนทำงาน 20% 3) กองทุนเงินสำรองกลุ่ม 20% และ 4) กองทุนสวัสดิการ 30% ประกอบด้วย การรักษาพยาบาล 10% ฌาปนกิจศพ 10% คลอดบุตร 10%

ทางเลือกที่ 2 แบ่งออกเป็น 4 ส่วนคือ 1) เงินปันผล 25% 2) สวัสดิการคุ้มครองเงินกู้ 25% 3) สวัสดิการคนทำงานกลุ่ม 30% และ 4) กองทุนสวัสดิการ 20% โดยที่สมาชิกออกเงินสมทบ 50 บาทต่อเดือน สำหรับการรักษาพยาบาล 10% และฌาปนกิจศพ 10%

ทางเลือกที่ 3 แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ 1) เงินปันผล 30% 2) เงินทุนสำรอง 20% และ 3) กองทุนสวัสดิการสำหรับสมาชิก 50% ประกอบด้วย สวัสดิการคนทำงาน 20% การรักษาพยาบาล 15% และฌาปนกิจศพ 15%

จากทางเลือกในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่มนี้จะออกรายวันชุมชนเขตห้วยขวาง ทั้ง 3 รูปแบบสรุปออกเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 5.1

ทางเลือกในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนกลุ่มนี้จะออกรายวันชุมชนเขตห้วยขวาง

ประเภทสวัสดิการ	รูปแบบทางเลือก		
	ทางเลือกที่ 1	ทางเลือกที่ 2	ทางเลือกที่ 3
เงินปันผล	30%	25%	30%
สวัสดิการคนทำงานกลุ่ม	20%	30%	-
สวัสดิการคุ้มครองเงินกู้	-	25%	-
กองทุนเงินสำรองกลุ่ม	20%	-	20%
กองทุนสวัสดิการสำหรับสมาชิก	30%	20% และสมาชิกออกเงิน (การรักษาพยาบาล 10% สมทบ 50 บาท/เดือน ฌาปนกิจ 10% (การรักษาพยาบาล 10% คลอดบุตร 10%) ฌาปนกิจศพ 10%)	50% (คนทำงาน 20% การรักษาพยาบาล 15% ฌาปนกิจศพ 15%)
รวม	100	100	100

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การอภิปรายผลในส่วนนี้ได้แบ่งประเด็นการนำเสนอออกเป็น 3 ประเด็น คือ

5.2.1 อภิปรายผลจากการใช้แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมในการศึกษาชุมชนเมืองโดยใช้ทุนทางสังคมในมิติระบบโยงยึดด้วยความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายสังคม

การศึกษาทุนทางสังคมในชุมชนเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มที่ถูกกระทำจากโครงสร้างการพัฒนาให้เป็นกลุ่มคนด้อยโอกาสในด้านต่างๆ เนื่องจากด้วยวิถีการดำเนินชีวิต สภาพการอยู่อาศัยที่มักถูกกล่าวถึงในทำนองการเป็นผู้ถูกกระทำ หรือการประกอบอาชีพนอกระบบ ด้วยลักษณะเหล่านี้แม้ว่าจะ

ถูกจัดให้เป็นกลุ่มผู้ยากลำบาก แต่กลับไม่ได้อยู่ในข่ายความช่วยเหลือจากภาครัฐเท่าที่ควร หรือบางครั้งถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนส่วนเกินโดยไม่คำนึงถึงการทำหน้าที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของชาวเมือง แม้แต่น้อย ถึงแม้ที่ผ่านมาจะมีหน่วยงานภาคเอกชนเข้ามาดูแลสนับสนุนอยู่บ้างแต่ด้วยลักษณะของการทำงานขององค์กรประเภทนี้ทำให้การดำเนินการให้ความช่วยเหลือเป็นไปอย่างจำกัด

ความสัมพันธ์ภายในชุมชน แม้จะมีการแบ่งแยกตามกลุ่มฐานะและมักคบค้ากันเฉพาะพวกเดียวกัน คือคนที่มีฐานะดีมักไม่อยากคบกลุ่มคนจน ขณะที่คนจนก็สนิทสนมกับคนจนด้วยกันมากกว่า แต่จากการสังเกตและพูดคุยกับชาวบ้านทั้ง 6 ชุมชน พบว่าชุมชนยังมีสภาพครอบครัวที่ยังสามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ แม้ว่าจะอยู่ท่ามกลางอำนาจเงินและวัตถุที่มีอำนาจมากขึ้น ภาพที่ปรากฏคือ ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้านยังคงมีการช่วยเหลือซึ่งพาทันได้พอสมควร ในเรื่องการหยิบยืมเงิน ยืมสิ่งของ ดูแลหรือเยี่ยมเยียนคนเจ็บป่วย ตลอดทั้งไหว้วานกันในเรื่องต่าง ๆ เช่น การดูแลบ้าน แลกเปลี่ยนอาหารซึ่งกันและกัน ตลอดทั้งฝากดูแลลูกหลาน จากความสัมพันธ์ภายในชุมชนดังกล่าวทำให้เห็นถึงวัฒนธรรมในการให้ความช่วยเหลือเป็นสิ่งที่สังคมไทยมีมานาน เริ่มจากการช่วยเหลือกันเองในหมู่เครือญาติ คนรู้จัก การช่วยเหลือในลักษณะนี้ยังคงดำเนินต่อเนื่องมาแม้ในปัจจุบัน

จากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนพบว่า สมาชิกมีลักษณะความสัมพันธ์เชิงซ้อนต่อกันคือ นอกจากจะเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ร่วมกันแล้ว สมาชิกยังคงมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ การเป็นคนบ้านเดียวกัน ความสัมพันธ์แบบเพื่อนบ้านรวมทั้งการเป็นเจ้าของนี้และลูกหนี้ ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์แต่ละแบบก็จะมีบรรทัดฐานในการปฏิบัติต่อกันต่างกันไป ประกอบกับความเป็นอยู่ที่ขัดสนยากลำบากทำให้กระบวนการพึ่งพาเกื้อกูลระหว่างกันเป็นภาวะที่จำเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากแต่ละคนต่างก็มีทรัพยากรที่จำกัด ซึ่งการพึ่งพากันนั้น ส่วนหนึ่งจะมีความรู้สึกสำนึกในบุญคุณที่จะต้องกระทำกรบางอย่างเป็นการตอบแทน ลักษณะความสัมพันธ์จึงเป็นการสร้างพันธะผูกพันต่อกันในระยะยาว อาจกล่าวได้ว่าการจะอยู่รอดได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ภายใต้การแสวงหาความช่วยเหลือผ่านความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายสังคมที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะภายในชุมชนเท่านั้น หลายครั้งที่สมาชิกต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากญาติมิตรในต่างจังหวัด รวมทั้งการแสวงหาจากผู้มีอิทธิพลนอกชุมชน และแม้แต่ภายในชุมชนสมาชิกแต่ละคนก็ไม่ได้คงความสัมพันธ์หรือแสดงบทบาทที่หยุดนิ่ง หากแต่ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของกันและกัน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่อกันในอนาคต

นอกจากนี้ด้วยลักษณะความคาดหวังที่สมาชิก หรือคนในชุมชนมีต่อกันได้สะท้อนอย่างชัดเจนผ่านการมีค่านิยมร่วมกันในเรื่อง "เครดิตดี" ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์หมายถึงการเป็นผู้มีความน่าเชื่อถือในด้านการจัดสรรเงินในกระเป๋าได้ดี หรือผู้ที่ส่งสามารถส่งคืนเงินกู้ได้ทันซึ่งค่านิยมดังกล่าวได้สะท้อนผ่านกระบวนการฟื้นฟูการจัดสวัสดิการของกลุ่มจะออกรายวัน ที่คณะกรรมการใช้วิธีการจัดสวัสดิการเงินกู้และสวัสดิการในด้านต่างๆ ที่ทางคณะกรรมการกลุ่มเห็นสมควร แก่ผู้ที่มีภาพลักษณ์ที่ดีในการส่งคืน แม้ว่าสวัสดิการดังกล่าวจะมีประโยชน์แก่ผู้ที่มีความยากลำบากมากกว่าก็ตาม อีกด้านของการมีค่านิยมที่ว่ามีส่วนสำคัญต่อประสิทธิภาพของกลุ่มจะออกรายวัน ในระบบการบริหารจัดการ เนื่องจากผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีเครดิตดี มักมีแนวโน้มในการรักษาภาพพจน์ด้านบวกของการเป็นผู้มีความน่าเชื่อถือโดยการส่งเงินคืนกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ อันส่งผลให้การฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนดำเนินอยู่ได้ ขณะที่การกระทำดังกล่าวเป็นเสมือนการลงทุนภายใต้การคาดหวังถึงอนาคตว่า ถ้ามีกองทุนหรือเงินกู้ที่ให้ประโยชน์เช่นนี้อีก ตนต้องเป็นผู้หนึ่งที่จะได้รับลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับที่ Barnes กล่าวถึงเรื่อง "เครือข่ายรวม"(total network) และ "เครือข่ายย่อย"(partial network) คือลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายสังคมที่มีลักษณะบางประการร่วมกัน เช่นการยึดค่านิยมแบบเดียวกันหรือลักษณะความสัมพันธ์เชิงซ้อนของสมาชิกเป็นแบบเดียวกัน ภายในเครือข่ายสังคมย่อยหลาย ๆ เครือข่ายรวมเป็นเครือข่ายรวมที่จะสะท้อนภาพลักษณ์ของสมาชิกกลุ่มจะออกรายวัน ในที่นี้เห็นได้จากสมาชิกของชุมชนอามานะห์ และชุมชนทับแก้ว ที่ได้มีการส่งเงินคืนกลุ่มอย่างสม่ำเสมอไม่เคยขาด ต่างจาก 4 ชุมชน ในกลุ่มจะออกรายวันที่มีการผลัดผ่อนเสมอ

ดังนั้น จะเรียกลักษณะความสัมพันธ์ของชาวชุมชนเมืองที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ว่าเป็น "ทุนทางสังคม" ของกลุ่มออมทรัพย์ก็คงไม่ผิดนัก แม้ว่าลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่จะเอื้อประโยชน์ ซึ่งก็เป็นไปเพื่อการมีชีวิตรอดท่ามกลางสภาวะที่ผิดเคืองในการดำเนินชีวิตประจำวัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้มีความชัดเจนว่าระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวมีส่วนให้คนจนเมืองสามารถอยู่รอดได้ แต่ขณะเดียวกันผู้ศึกษาก็ไม่สามารถคาดเดาได้ว่า การมีกองทุนประเภทต่างๆ เข้าสู่ชุมชนพร้อมกับการใช้กลไกสร้างหนี้สินเพื่อพันธนาการชาวชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้เงินเป็นเครื่องมือเช่นนี้ จะเป็นกลไกที่จะประสบความสำเร็จเพียงใดในระยะยาว เพราะทุกวันนี้ชาวบ้านก็ยังคงพึ่งพาหนี้นอกระบบ รวมทั้งปัจจัยหลักที่ขาดหายไปก็คือ การขาดการมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม กลุ่มจึงเปรียบเสมือนกลุ่มตัวแทนผลประโยชน์ระยะสั้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายเฉพาะช่วงที่มีโครงการต่าง ๆ ถ้าหากเป็นการประชุมเพื่อรายงานผล

สมาชิกก็จะไม่เข้าร่วม และการรวมกลุ่มที่เกิดจากการใช้เงินเป็นเครื่องดึงดูดโดยปราศจากความ ต้องการแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างแท้จริงเช่นนี้ คงจะต้องอาศัยการศึกษาที่ต่อเนื่องในระยะยาวต่อไป

นอกจากนี้ในเรื่องการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนที่ดำเนินผ่านกลไกระบบแบบทางการ โดยวิธีการบริหารจัดการแบบชาวบ้านไม่สามารถใช้ได้นั้น ทำให้กระบวนการเรียนรู้ต้องอาศัยระยะเวลาและมีการลองผิดลองถูก เพราะไม่ได้เป็นไปตามบรรทัดฐานหรือตามแบบอย่างวิธีที่ชาวบ้าน ค้นเคหาแต่เป็นการยึดตามกฎเกณฑ์ข้อบังคับเชิงพันธะสัญญาเป็นสำคัญ ผู้ศึกษาไม่ได้กล่าวว่า เป็นข้อบกพร่องของกระบวนการหากว่าไม่ควรจะมีการเร่งรัดจนเกิน การคาดหวังจากภายนอกถึง การบริหารจัดการที่เป็นระบบทางการ และมีความชัดเจน ดังนั้นใช้กลไกต่างๆ อย่างรวดเร็วโดย ขาดการวิเคราะห์ผลดีและผลเสียอาจถือเป็นข้อจำกัด ผู้ศึกษามองว่าส่วนหนึ่งเป็นการกดทับความ ริเริ่มตามวิถีชีวิตของชาวบ้านซึ่งเป็นผู้บริหารโดยตรง

สังคมสมัยใหม่เช่นปัจจุบันที่สังคมมีความซับซ้อนสูง สมาชิกในสังคมมีวิถีชีวิตแบบตัวใคร ตัวมันและมีความเป็นปัจเจกนิยมสูงประกอบกับที่ประเทศไทยต้องประสบกับสภาวะวิกฤต เศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านต่าง ๆ หลายฝ่ายจึงหันมาสนใจเรื่อง ทูทางสังคม (Social Capital) โดยมองว่า ทูทางสังคมนี้มีความจำเป็นและมีบทบาทสำคัญต่อ การพัฒนาสังคมในหลาย ๆ ด้าน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสทั้งหลาย การช่วยส่งเสริมทางเลือกอันหลากหลายให้แก่สังคม งานศึกษาชิ้นนี้ได้กล่าวถึงทูทางสังคมโดย รวมหมายความถึง การให้ความช่วยเหลือทุก ๆ ด้านในสังคม เริ่มตั้งแต่การให้ความดูแลช่วยเหลือ ดูแลทุกข์สุขที่สมาชิกได้รับจากสถาบันดั้งเดิม คือครอบครัว(family) ต่อมาเป็นการเกื้อหนุนจาก เครือญาติ (kinship) ตลอดทั้งความช่วยเหลือจากชุมชน (community) ในสังคมไทยมีความชัดเจน ว่าคนในชุมชนเดียวกันหรือชุมชนใกล้เคียงมักจะช่วยดูแลสวัสดิภาพของกันและกัน เมื่อ ประสบทุกข์ยากความเดือดร้อน หรือภัยพิบัติ หรือเกิดวิกฤตการณ์ในชีวิตในฐานะเพื่อนร่วมทุกข์ หรือเป็นคนชุมชนเดียวกัน ลักษณะเช่นนี้ยังคงหลงเหลือและปรากฏให้เห็นอยู่ในชุมชนเมืองบ้าง ดังเช่น ในกรณีที่เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ในชุมชนเพชรพระราม และชุมชนโรงปูน ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงต่างก็มีน้ำใจแบ่งปันข้าวปลาอาหาร หรือเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ให้แก่ผู้ประสบอัคคีภัย

นอกจากนี้ยังมีสถาบันทางศาสนาที่นอกเหนือจากจะเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม หรือ เป็นแหล่งรวมจิตใจของผู้คนแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่าง ศาสนิกชนในชุมชนด้วย ดังเช่นชุมชนอามานะห์ ซึ่งส่วนใหญ่ชาวมุสลิมได้มีกองทุนชากาด เพื่อ ช่วยเหลือคนในชุมชนที่ด้อยโอกาส ด้วยกันเอง

5.2.2 ความพร้อมในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวาง

ผู้ศึกษาเห็นว่าการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มนั้นไม่สามารถมองแค่ระบบการบริหารจัดการเพียงอย่างเดียว เนื่องจากเป็นกลไกภายนอกที่ไม่ได้ทำให้เกิดความเข้าใจที่ครบถ้วนและไม่สามารถทำความเข้าใจลักษณะที่ซับซ้อนขององค์กรชุมชนในเมืองได้อย่างแท้จริง แต่ควรพิจารณาถึงมิติทางวัฒนธรรมของชาวชุมชนเมือง ซึ่งมีความสลับซับซ้อนสูงและมีส่วนสำคัญในการทำความเข้าใจและพัฒนาองค์กรการเงินดังกล่าวไปสู่ความพร้อมในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนในอนาคต

อย่างไรก็ตามเพื่อให้การศึกษาค้างนี้ครอบคลุมทุกด้าน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นว่าน่าจะมีการพิจารณาในระดับโครงสร้างองค์กรและกระบวนการบริหารจัดการซึ่งเป็นเรื่องจำเป็น เพื่อให้มองเห็นภาพของโครงสร้างการดำเนินงานของสมาชิกในองค์กรเครือข่าย และสิ่งหนึ่งที่ผู้ศึกษานำมาประกอบการพิจารณาคือ “ทุนทางสังคม” นั่นคือลักษณะความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายของชาวชุมชนเมือง ซึ่งมีส่วนสำคัญยิ่งต่อความพร้อมในการดำเนินงานการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่มสัจจะออมรายวันโดยทั้งสองส่วนมีประเด็นการพิจารณาดังนี้การอภิปรายผลในส่วนนี้ได้แบ่งประเด็นการนำเสนอเป็น 2 ประเด็น คือ

ตารางที่ 5.2

ประเด็นการพิจารณาทุนทางสังคมในเชิงโครงสร้างองค์กรและโครงสร้างความสัมพันธ์

การพิจารณา ส่วนที่ 1 โครงสร้างองค์กรและ กระบวนการบริหารจัดการ	การพิจารณา ส่วนที่ 2 ระบบการโยงยึดด้วยความสัมพันธ์เชิง “เครือข่ายสังคม”
<p>โครงสร้างการดำเนินงาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มมีเป้าหมายการดำเนินงาน - ผู้นำ/คณะกรรมการมีศักยภาพ - กรรมการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมกลุ่มอย่างต่อเนื่อง - ระบบบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ (คล่องตัว โปร่งใส และอื่น ๆ) - กลุ่มมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 	<p>ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - มิติความสัมพันธ์ทางสังคม - การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย - กระบวนการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์และเกื้อกูลกันและกัน - การโยงยึดด้วยค่านิยมร่วมกันบางประการ

1) โครงสร้างการดำเนินการ

ประเด็นนี้ได้อภิปรายมาบ้างแล้วในบทที่ 4 แต่สามารถสังเคราะห์ให้เห็นความชัดเจนต่อปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนช่วงที่ฟื้นฟูกลุ่มมากขึ้น

เมื่อกล่าวถึงโครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่ม พบว่าขาดความชัดเจนในการแบ่งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในฝ่ายต่าง ๆ สำหรับการกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบการบริหารก็ขาดความชัดเจนขึ้นเช่นเดียวกัน เนื่องจากเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก รูปแบบการจัดตั้งและระบบการจัดการโครงสร้างต่าง ๆ จึงมีรูปแบบที่เป็นทางการมากกว่า และการดำเนินการต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นไปตามกรอบข้อกำหนดของเจ้าหน้าที่

สำหรับเรื่องบุคลากรของกลุ่ม ประกอบด้วยคณะกรรมการกลุ่มหรือตัวแทนจากชุมชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มทำหน้าที่เป็นหัวหน้าสาย มิได้เกิดจากกลั่นกรองหรือการคัดเลือกจากสมาชิกในชุมชน การเปลี่ยนแปลงบุคลากรที่ผ่านมามิได้เกิดจากความเห็นของคณะกรรมการอำนาจส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับผู้นำกลุ่มมากกว่า

นอกจากนี้การเข้าร่วมประชุมในแต่ละเดือนของสมาชิกกลุ่ม และคณะกรรมการ ไม่ปรากฏให้เห็น นอกจากการรอรับผลประโยชน์จากการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มเท่านั้น เพราะปัจจัยหลักที่ขาดหายไปคือ การขาดความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย กลุ่มนี้จึงเปรียบเสมือนกลุ่มตัวแทนผลประโยชน์ระยะสั้น

หลักสัจจะจะมีไว้เพื่อให้สมาชิกปฏิบัติไม่สามารใช้กับชุมชนเมืองได้ เนื่องจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนมีลักษณะความสัมพันธ์เชิงซ้อน อาจกล่าวได้ว่า การอยู่รอดนั้นจำเป็นต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์จากเครือข่าย หรือเพื่อนบ้านมากกว่าองค์การการเงินในชุมชน และจากความรู้ของสมาชิกเกี่ยวกับแหล่งเงินที่ได้มาว่าเป็น "เงินหลวง" และเป็น "เงินฟรี" ไม่ต้องใช้คืน ทำให้สมาชิกไม่เห็นความสำคัญในสิ่งเงินกู้ คินกลุ่ม หลักสัจจะที่เกิดจากเนื้อแท้ ไม่มีส่งผลให้ สัจจะ ไม่มีผลในการยึดเหนี่ยวกลุ่ม อีกประเด็นหนึ่งที่ขอกกล่าวในที่นี้คือ เป้าหมายของกลุ่มที่สำคัญคือในเรื่อง การปลดหนี้ระบบซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นของกลุ่มเพียงด้านเดียวเท่านั้น จำเป็นต้องอาศัยกลไกการควบคุมทางสังคมร่วมกันระหว่างสมาชิก หัวหน้าสาย และกลุ่ม ร่วมกัน และเป้าหมายดังกล่าวเป็นไปได้ยากสำหรับชุมชนเมือง ฉะนั้นเมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนพบว่าไม่มีจุดเด่นในด้านเป้าหมายของกลุ่มที่ชัดเจนร่วมกัน

สำหรับประเด็นเรื่องอำนาจในการตัดสินใจ ในส่วนนี้พบว่าสมาชิกกลุ่มมีความขัดแย้งในเรื่องการจัดสรรผู้รับผลประโยชน์ โดยเฉพาะในเรื่องของความยุติธรรม และพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่จะมีเสียงสะท้อนในทำนองเดียวกันคือ การลำเอียงของผู้นำกลุ่ม

สำหรับการพิจารณาถึงระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพนั้น จากที่แรกเริ่มตั้งกลุ่มอยู่ในชุมชนอามานะห์เพียงชุมชนเดียว ซึ่งมีสมาชิกทั้งสิ้นขณะนั้นประมาณ 125 คน ไม่พบปัญหาในเรื่องการขาดการชำระเงินกู้คืนกลุ่ม แต่เมื่อมีการขยายกลุ่มออกมาทำให้ประสบปัญหาต่าง ๆ จนถึงขั้นต้องฟื้นฟูกลุ่ม ผู้ศึกษาเห็นว่า กลุ่มไม่จำเป็นต้องมีขนาดใหญ่เกินไป การให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตของเครือข่ายในเชิงปริมาณ จึงถือเป็นข้อจำกัดประการหนึ่งในการพัฒนาประสิทธิภาพของกลุ่ม

ส่วนในเรื่องการบริหารจัดการที่มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้นั้น การเรียนรู้เรื่องระบบบัญชีและการจัดการด้านการเงินยังมีปัญหาอยู่มาก โดยที่กลุ่มไม่สามารถอธิบายที่มาที่ไปของเงินได้จึงทำให้เกิดปัญหาความคลุมเครือในการบริหารจัดการของกลุ่ม

ประเด็นสุดท้ายที่จะกล่าวถึงในส่วนนี้คือ การทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ในประเด็นนี้มีความสำคัญมากต่อการดำเนินงานของกลุ่ม แม้ว่าที่ผ่านมาสมาชิกกลุ่มจะมีกิจกรรมที่ร่วมกันเป็นปกติ เช่น การออมร่วมกัน แต่ทว่าที่ผ่านมากลุ่มกลับมิได้ริเริ่มกิจกรรมหลัก ๆ เอง กล่าวคือ เกือบทั้งหมดของกิจกรรมกลุ่มที่ดำเนินการอยู่ หรือกำลังจะดำเนินการในอนาคตนั้น ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นหลัก ไม่ว่าจะ กองทุนสวัสดิการ มียาชาวดลจดจนการจัดเวทีการเรียนรู้ อบรมปทเรียนหรือการจัดอบรมสัมมนาผู้นำต่าง ๆ เหล่านี้ อาจกล่าวได้ว่า แม้กลุ่มจะมีกิจกรรมดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่ทว่าบทบาทหลักในการสรรหากิจกรรม ยังคงเป็นขององค์กรภายนอกเกือบทั้งหมด

2) โครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม

จากการนำเสนอดังกล่าวการดำเนินงานและข้อจำกัดต่าง ๆ ในระดับองค์กรกลุ่ม จะเห็นถึงความขัดแย้งในเรื่องของการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกเกี่ยวกับความยุติธรรมที่สมาชิกได้รับจากผู้นำกลุ่ม ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มเป็นสำคัญ การไม่มีความคาดหวังร่วมกันถึงการเติบโตขององค์กรมากไปกว่าผลประโยชน์ระยะสั้นระหว่างกันหากจะพิจารณาในประเด็นเหล่านี้โดยย้อนกลับไปที่วัตถุประสงค์ของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม ที่นอกจากต้องการให้ความช่วยเหลือผู้ยากลำบากอย่างเร่งด่วนแล้ว กองทุนได้กล่าวถึงสิ่งที่เรียกว่า "การเพิ่มทุนทางสังคม" ซึ่งเกิดจากการสนับสนุนให้เกิดการทำงานร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ มีความสามัคคี และเอื้ออาทรต่อกันนั้น ถ้าพิจารณาเพียงเท่านั้นสำหรับความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มถือว่าล้มเหลว เพราะเมื่อได้ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มร่วมกันก็ไม่ได้ทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความสัมพันธ์ที่แนบแน่นแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามกลับเพิ่มความหวาดระแวงต่อกัน

อย่างไรก็ตามแม้จะเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการตั้งเงินกองทุนต่าง ๆ เข้ามาสู่กลุ่มซึ่งก็ชัดเจนว่าเป็นการช่วยเหลือจากภายนอก ผ่านการสนับสนุนอย่างดีจากองค์กรพี่เลี้ยง แต่สิ่งหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือ กระบวนการดังกล่าวไม่ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพัน ความรู้สึกร่วมหรือการเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน รวมทั้งไม่ได้รู้สึกถึงการมีพันธะต่อกันมากกว่าการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ไม่ได้เอื้อต่อการทำงานของกลุ่มโดยรวม ซึ่งแตกต่างจากการมีมิติความสัมพันธ์เชิงซ้อนในชุมชนที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหารสวัสดิการของกลุ่ม อาจกล่าวได้ว่าที่กล่าวมาทั้งหมดถือเป็นข้อจำกัดของกระบวนการสร้างองค์กรที่เกิดจากการผลักดันอย่างแรงดันขององค์กรภายนอก โดยที่ไม่ได้ให้ความสนใจอย่างเพียงพอถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ หรือมิติทางวัฒนธรรมของสมาชิกซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและควรให้ความสำคัญมากยิ่งขึ้น มิฉะนั้นการฟื้นฟูการจัดสวัสดิการชุมชนของกลุ่มจะเป็นเพียงการเพิ่มเชิงปริมาณ ซึ่งจะทำให้ความพร้อมในการฟื้นฟูและพัฒนาสวัสดิการชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์แห่งนี้เป็นไปได้ยากขึ้น

ลักษณะของชุมชนเมืองจะมองในแง่ความต้องการในรูปของเงินมากกว่าความจำเป็นในเรื่องของสุขภาพ ดังจะเห็นจากข้อมูลที่ได้ในประเด็นรูปแบบทางเลือกในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่มสัจจะออมรายวันพบว่าทั้ง 3 ทางเลือกส่วนใหญ่จะมีความต้องการในรูปของเงินปันผลมากกว่าสิ่งอื่น ซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมที่เรียบง่ายของชาวชนบท ที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อเข้ามาสู่สังคมในเมืองเต็มไปด้วยความสลับซับซ้อน จากวัฒนธรรมที่ให้คุณค่าแก่ "คน" เป็นศูนย์กลางกลายเป็นวัฒนธรรมที่ให้คุณค่าแก่ "เงิน" เป็นศูนย์กลาง ต้องมีเงินจึงจะมีกิน มีที่อยู่ มียารักษาโรค มีเพื่อน มีชีวิต และมีทุก ๆ อย่าง สิ่งดังกล่าวทำให้เกิดความสูญเสียในการพึ่งพาตนเอง หรือพึ่งพาทุนทางสังคมมีอยู่ในชุมชน

5.2.3 ปัจจัยเอื้อและปัญหาอุปสรรคต่อความพร้อมในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่ม

สำหรับชุมชนที่เข้าร่วมการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่มทั้ง 6 ชุมชนนั้นประกอบด้วยปัจจัยเอื้อและปัจจัยที่ส่งผลอุปสรรคในการฟื้นฟูกลุ่มแตกต่างกันออกไปดังนี้

1. ชุมชนอามานะห์ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มเริ่มต้นจากการอาศัย "ทุนทางสังคม" หรือเงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรมทางศาสนา ผู้นำชุมชน ประกอบกับสภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีความมั่นคง อีกทั้งเป็นแกนหลักในการบริหารจัดการและร้อยรัดระบบของกลุ่ม "สัจจะออมรายวัน" อย่างเหนียวแน่นประกอบด้วยหลักของศาสนาอิสลามไม่ต้องการดอกเบี้ยซึ่ง แต่มีการนำเงินบำรุงหรือจัดตั้งกองทุนชากาตของกลุ่มมาจัดสวัสดิการให้แก่คนยากจนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และพบว่าตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่มจนถึงปัจจุบัน ยังไม่พบหนี้เสียจากสมาชิกในชุมชนแห่งนี้

2. ชุมชนทับแก้ว เป็นชุมชนแบบจัดตั้ง มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เป็นชุมชนที่มีการคัดเลือกหัวหน้าสายใหม่โดยดูจากฐานะและความเชื่อถือของคนในชุมชน มีการคัดเลือกสมาชิกของชุมชนขึ้นใหม่โดยดูจากพฤติกรรมส่วนตัวของสมาชิกเช่น จะไม่รับสมาชิกที่เล่นการพนัน ค้ายาเสพติด รวมทั้งสมาชิกที่ขาดความซื่อสัตย์ เนื่องจากสมาชิกเหล่านี้เสี่ยงกับการดูแลและรับผิดชอบ

3. สำหรับชุมชนเพชรพระราม ชุมชนโรงปูนเหนือ และชุมชนโรงปูนใต้ เป็นชุมชนบุกรุกที่ดินของการรถไฟ ส่วนชุมชน ส.พัทธยา เป็นชุมชนที่บุกรุกที่ดินของภาคเอกชน ขาดความมั่นคงในเรื่องที่อยู่อาศัย ไม่มีความชัดเจนในเรื่องการคัดเลือกสมาชิกมากนัก ปัจจุบันประกอบไปด้วยสมาชิกรายเดิมและเป็นเครือญาติกัน ที่ยังคงดำรงสถานภาพเป็นสมาชิกกลุ่มและมีการกู้ การออม และการชำระคืน ดังเดิม การกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับผู้นำกลุ่ม และความคิดเห็นตามมติข้อตกลงของกลุ่มเป็นส่วนใหญ่

จากข้อแตกต่างของทั้ง 6 ชุมชน ผู้ศึกษาเห็นว่า ชุมชนที่สามารถดำเนินกิจกรรมในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนของกลุ่มลี้จะออมรายวันได้เป็นอย่างดี คือ ชุมชนอามานะห์ และชุมชนทับแก้ว เนื่องจากมีความพร้อมทั้งในด้านทุนทางสังคม ซึ่งทำให้สามารถสกัดหรือป้องกันปัญหาอันเกิดจากสมาชิกได้ดีพอสมควร สำหรับอีก 4 ชุมชน คือชุมชนเพชรพระราม ชุมชนโรงปูนเหนือ ชุมชนโรงปูนใต้ และชุมชน ส.พัทธยา ยังขาดความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน คือเป็นชุมชนที่ขาดความมั่นคงเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เป็นชุมชนที่ขาดความชัดเจนและขาดความพร้อมในการกลั่นกรองสมาชิก อันเป็นการเสี่ยงต่อการฟื้นฟูกลุ่มเนื่องจากขาดกลไกทางสังคมของชุมชนร่วมกันในการตรวจสอบสมาชิก

สำหรับภาพรวมในประเด็นที่เป็นอุปสรรคของกลุ่มซึ่งมีส่วนทำให้กลุ่มประสบความล้มเหลวในการดำเนินกิจกรรมนั้นแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. ในประเด็นลักษณะสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนซึ่งเกี่ยวข้องกับการร่วมมือกันทำกิจกรรมของสมาชิกกับกลุ่ม พบว่า การที่สมาชิกไม่ค่อยร่วมมือในกิจกรรมของกลุ่มนั้นเนื่องจากสมาชิกขาดความไว้วางใจกันมีสาเหตุมาจาก

1.1 ลักษณะการจัดสรรประโยชน์ภายในกลุ่มไม่ได้ให้ความสำคัญต่อสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะการจัดสรรประโยชน์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ที่ผลประโยชน์ขึ้นกับผู้อุปถัมภ์ และผู้รับการอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่ายขึ้นอยู่กับผลตอบแทนเชิงผลประโยชน์ต่อกัน ที่มีค่านิยมในการตอบแทนบุญคุณ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนแบบไม่เท่าเทียมกัน

1.2 การจัดสรรประโยชน์ของกลุ่ม ไม่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่ลึกซึ้งและเปราะบาง

1.3. ลักษณะการไม่ให้ความสำคัญกับพันธะผูกพันต่อบุคคลอื่นนั้น แสดงถึงลักษณะตัวใครตัวมัน ประกอบการที่หัวหน้าสายมีการแสวงหาผลประโยชน์จากสมาชิกในชุมชนเดียวกัน

2. กลุ่มสัจจะออมรายวันเป็นกลุ่มที่เกิดจากแรงผลักดันขององค์กรภายนอก เพื่อให้องค์กรภายนอกสามารถดำเนินกิจกรรมได้ตามแผนงานที่วางไว้ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคย และแรงผลักดันให้ตั้งกลุ่มโดยที่ชาวบ้านยังไม่เข้าใจเรื่องระบบการบริหารจัดการ การวิเคราะห์แผนการเงินอย่างดีพอ ประกอบกับหน่วยงานที่ผลักดันให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าวไม่สามารถคุมสภาพผู้นำและสมาชิกเนื่องจากมีความสัมพันธ์กับสมาชิกอย่างผิวเผิน

ถึงแม้ว่าจากปัญหาอุปสรรคดังที่กล่าวมา เมื่อมองอย่างผิวเผินอาจจะไม่ได้มีผลกระทบโดยตรงต่อการจัดสวัสดิการของกลุ่มมากนัก แต่การที่กลุ่มจะดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลนั้น จะต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ ด้านมาประกอบกัน ซึ่งผู้ศึกษาใคร่ขอเสนอแนะแนวทางในการทำงานของกลุ่มในอันดับต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวาง

จากผลการศึกษาพบว่า แนวคิดและความสนใจของผู้นำกลุ่มในการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกเป็นสิ่งที่สำคัญและเป็นแรงผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนงานด้านสวัสดิการที่สำคัญอย่างยิ่งแต่ถ้ามีหน่วยงานจากภายนอกเข้ามาสนับสนุนก็จะทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่ประสบปัญหาสภาพคล่องทางการเงินและผู้นำเกิดการยอมรับผิดในการบริหารจัดการกลุ่มจากบทเรียนที่เกิดขึ้นทำให้กลุ่มสัจจะออมรายวันพยายามแสวงหาทางเลือกใหม่ ๆ ให้แก่สมาชิกที่ยังเข้าไม่ถึงสวัสดิการมากขึ้น แนวคิดดังกล่าวจึงเป็นการใช้รูปแบบและกลไกของงานสวัสดิการให้เป็นตัวขับเคลื่อนพลังของชุมชนไปด้วย การทำงานทางความคิด การกระตุ้นให้เกิดสำนึกของความเป็นกลุ่ม และการคำนึงถึงผลประโยชน์ชุมชนส่วนรวม เป็นเรื่องที่ผู้นำกลุ่มจะต้องเน้นย้ำให้ความสำคัญอย่างสม่ำเสมอและมีความต่อเนื่อง และหากสามารถสร้างการยอมรับ ความเข้าใจอย่างแท้จริงแล้ว ชุมชนจะมีพลังที่เข้มแข็งจากภายในชุมชนเองและจะเป็นความเข้มแข็งทางความคิด จิตสำนึก อันนำไปสู่ความร่วมมือในการทำงานร่วมกันเพื่อชุมชนและเพื่อกลุ่มคนชายขอบที่ขาดโอกาสที่จะได้รับความคุ้มครองจากสังคมและชุมชนเขาอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม จากกรณีวิจัยเรื่อง "ทางเลือกในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชน : ศึกษากรณีกลุ่มสัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวาง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับกลุ่มดังต่อไปนี้

1. การจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน ถ้ามีการสมทบงบประมาณจากภาครัฐบาลกลุ่มสามารถพัฒนาการจัดระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมผู้ยากลำบากและผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ ในชุมชนที่นอกเหนือจากผู้เป็นสมาชิกกลุ่ม แต่ต้องคำนึงถึงศักยภาพในการบริหารจัดการของกลุ่มเอง
2. แนวคิดการจัดสวัสดิการเป็นสิ่งที่ควรทำจากสิ่งที่เป็นจริงและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน เริ่มจากเล็กไปใหญ่ทำแบบค่อยเป็นค่อยไปหากคิดจะจัดสวัสดิการโดยที่คนไม่พร้อม ไม่มีส่วนร่วม ไม่รู้จักเป็นเจ้าของ ก็เหมือนการใส่ปุ๋ยมากเกินไป อาจทำให้ต้นไม้ตายได้ เพราะเกินกำลัง ไม่เกิด สวัสดิการที่เป็นของคนในชุมชน
3. สมาชิกต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ไม่ใช่ฝ่ายหนึ่งหามาให้ อีกฝ่ายหนึ่งรอรับอยู่เฉยๆ จึงจะเกิดเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันและมีศักดิ์ศรี
4. กลุ่มควรมีการศึกษาเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ การจัดระบบสวัสดิการจากชุมชนอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จแล้วนำมาปรับปรุงรูปแบบการจัดสวัสดิการให้เหมาะสมต่อไป
5. ควรมีการจัดโครงการนำร่อง (pilot project) สำหรับชุมชนที่มีความพร้อมในการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนได้แก่ ชุมชนอามานะห์ และชุมชนทับแก้ว ในช่วงระยะปีแรก เพื่อการปรับเปลี่ยนแนวทางให้เหมาะสมสำหรับการขยายการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนสู่ชุมชนอื่นต่อไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

1. ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเชิงปริมาณเกี่ยวกับความต้องการในการจัดสวัสดิการชุมชนของสมาชิกกลุ่มลัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวางเพื่อประโยชน์ของกลุ่มเอง
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มลัจจะออมรายวันที่ประสบความสำเร็จในการสวัสดิการให้แก่สมาชิกเช่นที่กลุ่มลัจจะออมรายวันชุมชนบ่อบัว จังหวัดฉะเชิงเทรา เพราะการศึกษาเปรียบเทียบจะทำให้เห็นถึงความแตกต่าง ข้อดี ข้อเสีย ของทั้ง 2 กลุ่ม เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการทำงานของกลุ่มลัจจะออมรายวันกลุ่มอื่นต่อไป

3. ควรมีการติดตามประเมินผลการจัดสวัสดิการของกลุ่มลัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวางเพื่อทราบความก้าวหน้าและผลของการจัดสวัสดิการของกลุ่มต่อไป

สำหรับเรื่องการศึกษาพิจารณาระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ สำหรับกลุ่มลัจจะออมรายวันชุมชนเขตห้วยขวางเป็นกลุ่มที่ประสบปัญหาความผิดพลาดในการบริหารจัดการ อาจกล่าวได้ว่าขณะนี้กลุ่มอยู่ในขั้นตอนการเรียนรู้ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่ม การเรียนรู้เรื่องระบบบัญชีและการจัดการด้านการ

เงินยังมีปัญหาอยู่มาก ก่อนหน้านี้การทำบัญชีแบบชาวบ้านไม่สามารถอธิบายที่มาที่ไปของเงินได้ จึงทำให้เกิดปัญหาความคลุมเครือในการบริหารจัดการของกลุ่ม

